

DISKUSE

Projev prorektora Univerzity Karlovy prof. Stanislava Štecha k absolventům Univerzity třetího věku v Karolinu 6. 6. 2014

Spectabiles, honorabiles, vážené dámy, vážení pánové, milí hosté,

je mi velkou ctí, že Vás všechny mohu přivítat při slavnostním aktu ukončení kurzů U3V na fakultách Univerzity Karlovy v Praze.

Prostory Karolína a zejména velké auly jsou každý rok svědky mnoha promočních aktů ukončujících bakalářská, magisterská nebo doktorská studia. Odehrává se zde také jmenování nových docentů a profesorů. Zakončení kurzů Univerzity třetího věku je však v něčem výjimečné a zvláštní.

Především, nejde o *promoční* akt v silném slova smyslu, tedy ve smyslu přechodového rituálu posouvajícího nebo „pozdvihujícího“ studenta/absolventa do nového stavu, a uvádějícího ho do nové – obvykle profesní – etapy života.

Současně si však Vy, absolventi, formální stvrzení a slavnostní ceremoniál, který ho provází, podle mého soudu, zasloužíte jako všichni ostatní. Vydali jste patřičné úsilí při osvojování poznatků, byli jste nuceni podrobit se nárokům poznávání a učení. A co víc – učinili jste tak dobrovolně, bez vidiny utilitárního zhodnocení nabytého vědění.

Smysl vzdělávání v institucích jako je škola nebo univerzita představuje hodnotu, o které bychom měli více uvažovat. V sázce je totiž autonomie a svébytnost vzdělávání. Rozumím tím to, co, jak a s jakým cílem předáváme další generaci právě ve školách. Je samozřejmé, že chceme – a to je trvalý rys mezigeneračního kulturního přenosu ve všech společnostech – aby se naše děti v budoucnu uplatnily ve své kultuře a společnosti. A měly základní širší, ba i praktické dovednosti umožňující jim zvládnout její proměny. Cílem vzdělávání je tak jistě, řečeno s Komenským, bystrý rozum (*scire*), pevná vůle (*velle*) a dovednosti (*posse*). Převládající jazyk dneška hovoří ovšem mlhavě o „kompetencích“.

Nicméně, rozum bystříme, vůli vytváříme a dovednosti cvičíme na zcela konkrétních obsazích, poznacích, učivu. Právě učivo odkazuje ke skutečnosti, že jsou to poznatky, hodnoty, postoje, které se v dané formě vyskytují pouze ve vzdělávací instituci. A cílem této specifické činnosti ve speciální instituci je právě trénink, myšlenková gymnastika spojená s kázní ducha vyžadující specifické uspořádání prostoru a času pro usnadnění myšlenkové práce.

Vzdělávání ve škole proto probíhá podle specifických postupů a pravidel a je zásadně odlišné od poznávání a učení spontánního, mimo školu. Je to svým způsobem jediné místo i čas, který má většina lidí k dispozici pro tak „neužitečné“ věci, jako myšlení a seberozvoj. A pro řadu mladých lidí nadlouho i místo poslední.

Autonomie kultury školního vzdělávání je hodnota, kterou musíme bránit před náporom krátkozrakého prakticismu a užitečnosti. Nepřipravujeme „lidský zdroj“ ani neakumulujeme „lidský kapitál“, ale vychováváme člověka. Poznatek a poznání není pouhá informace, jejíž význam se vyčerpá bezprostředním praktickým využitím. Není to ani vágní „kompetence“ mající podobu obecné přizpůsobivosti člověka potřebám budoucího zaměstnání. Poznatek je výsledek konkrétní práce jedince s nástroji a podle pravidel, které jsou součástí jeho kultury. A tato práce – vzdělávání – mu má dát šanci, aby se stal člověkem svobodným, nemanipulovatelným, schopným řídit svůj osud a respektovat při tom své společenství.

V dnešní tržní kultuře je ovšem snaha emancipovat každé dítě prostřednictvím poznání a vědění stále více považována za zastaralý pokrokářský mýtus. Od profesionálů výchovy, jejichž úkolem je kultivovat poznání o edukaci, by však mělo být slyšet, že výchova a vzdělávání především představují šanci, aby si každý jedinec mohl „vydobýt své lidství“.

A tak právě Vy nám všem vlastně připomínáte původní smysl univerzitního svobodného bádání a předávání poznání – hloubat a učit se především pro kultivaci ducha, bystrost rozumu a schopnost zaujímat vůči světu opravdu svobodný – protože poučený – postoj. Ten je navíc dán kombinací velkých životních zkušeností a třeba vzděláním v úplně jiném oboru, než kterým jste se zabývali po celý život. Svobodný postoj vůči světu, ale i ve vztahu k sobě vyrůstá ze srovnání, která dvacetiletý student prostě provádět nemůže.

Chtěl bych se však ještě zastavit u jedné skutečnosti. Týká se Vás samotných. Je pozoruhodné vidět Vás, kteří jste již prošli vzděláváním a školami v mladším věku, vrhat se s takovou chutí do dalšího poznávání a učení. Rád bych při této příležitosti připomněl novější psychologické poznatky o učení. Dokládají, že výsledkem učení není na prvním místě suma osvojených faktů a informací nebo nových dovedností, ale že jaksi neuvědomovaně, souběžně s nimi se udržují, kultivují, ba i znovuvytvářejí psychické funkce: od pozornosti, paměti nebo třeba usuzování až po vůli a motivaci. A co je důležité – netýká se to jen dětí a mládeže nebo lidí v tzv. produktivním věku. Ukazuje se, že produktivní věk lze díky systematické gymnastice myšlení spojené s pravidelným režimem a sebekázní prodloužit daleko za hranici věku důchodového. Pokud ovšem produktivností nemyslíme jen obživnou produkci v ekonomickém pojetí.

DISKUSE

Mám na mysli spíše to, co psychoanalytik Erikson nazýval *generativností*, tedy obohacováním svého okolí, lidí blízkých i své komunity něčím „ze sebe“. Pro mnohé jste proto pozitivním vzorem.

Na závěr mi dovolu, vážení absolventi, abych Vám poděkoval nejen jménem vedení univerzity, ale i učitelů, kteří se Vám věnovali, za Váš zájem a srdečně Vám poblahopřál k tomu, že jste vytrvali.

Quod bonum, felix, faustum, fortunatumquae eveniat.